

מצא חמור או פרה רועים בדרך — אין זו אבידה. ודוקא ביום אבל בלילה — אפילו שעה אחת הרי זו אבידה. ראה השכם בבקר או בשעת ערבית (ערש"י ורא"ש), עד שלשה ימים — אין זו אבידה. שלשה ימים זה אחר זה — הרי זו אבידה.

הרי"ף השמיט חילוקים אלו אלא נקט לשון הברייתא 'שלשה ימים' בלבד — כנראה משום שהענין משתנה לפי הזמנים והמקומות.

פרה רצה בדרך; לדברי אביי הרי זו אבידה. ולרבא, אם רצה לכיוון העיר — אין זו אבידה, ואם לכיוון השדה — אבידה.

כתב הראב"ד (מובא ברא"ש להלן), דוקא בדרך שאין הרבים בוקעים בה, אבל סרטיא שהרבים בוקעים בה, אפילו אינה רצה הרי זו אבידה, לפי שבורחת מאימת הבריות. ועוד שמא יקחנה אנשים שאינם מהוגנים.

חמור וכליו הפוכים; פרה רצה בין הכרמים (והרי היא עלולה להיתקל ולהסתבך בזמורות ולהיפצע) — הרי זו אבידה.

פרה רועה בין הכרמים — לאביי, אין זו אבידה. ורבא אמר: אמנם אין כאן אבידת גופה אבל יש כאן אבידת הכרם ומשום כך חייב להחזירה (וכיון שחייב לסלקה והרגילה לברוח יותר, חייב להחזירה לבעליה. רא"ש). ואם היה כרם של כותי אינו חייב אלא אם יש חשש שמא בעלי הכרם יהרגוה ללא התראה. [אבל אם מתרים תחילה, אם בעליה לא נזהרו לאחר ההתראה — אבידה מדעת היא].

ראה טלית וקרדום בדרך הכבושה לרבים — הרי זו אבידה. טלית בצד גדר, קרדום בצד גדר — אין זו אבידה. (ואפילו הוא מקום שאינו משתמר כל כך, ניכר שהניחום בעליהם מדעת, שכן דרך הפועלים להניח טלית וקרדום בצד השדה שהם עובדים בה. (עפ"י תוס').

היו מונחים בצד גדר שלשה ימים — הרי זו אבידה (עפ"י רשב"א).

דף לא

טו. א. האם מצות השבת אבידה קיימת בקרקעות (ובשאר דברים שאינם מפורשים בפרשה)?

- ב. המשיב אבידה, האם חייב להודיע לבעליה על השבתו או שמא רשאי להניחה ברשותו ללא ידיעתו?
- ג. החזירה וברחה החזירה וברחה, וכן כמה פעמים — האם חייב לזקק לה עוד.
- ד. האם חייב להזקק למציאה הגורמת לו ביטול מלאכה והפסד בהגבהתה ובטיפוליה, והאם זכאי לגבות דמי ביטול מלאכתו מבעליה?

א. אמר רבא: לכל אבדת אחיך — לרבות אבידת קרקע. כגון ראה מים ששוטפים ובאים — הרי זה גודר בפניהם.

[במקום אחר דרשו והשבתו לו — לרבות אבידת גופו. (סנהדרין עג. ובוה אין שייך פטור ד'זקן ואינה לפי כבודו' כמובן. 'טעם ודעת' — תצא). ובכלל זה השבת ילד או בד להוריו. ופעמים אף יש בדבר משום פקוח נפשות (ע' 'זעלהו לא יבול' ח"ב עמ' רנ).]

ב. שומר אבידה, בניגוד לשאר שומרים או גולנים, אינו צריך להודיע לבעלים על השבתו, אלא די שישב האבדה לרשותו המשתמרת, ואף לגינתו ולחורבתו (השב תשיבם — לרבות).

א. יש מי שכתב, דוקא כשמחזירה בעינה, אבל אם שם דמיה כדלעיל, כשמשיבם צריך להודיענו (עפ"י משך חכמה — תצא כב, א ד"ה השב).

ב. מובא בשם הגר"מ פינשטיין (ע' דברי חכמים הל' אבידה 11, ועוד) שאין המוצא חייב לילך לבעל האבידה אלא די שמודיעו היכן הוא נמצא והלה יבוא ויקח את שלו. ומקיים בכך את מצוותו. (וע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ד ריד), שפשוט שהמוצא אינו חייב להוציא הוצאות על ההחזרה, כגון דמי משלוח או נסיעה, אלא די במה שמודיע לבעלים ויבואו הם ויטלו את שלהם).

ג. החזירה וברחה החזירה וברחה, אפילו מאה פעמים — חייב להחזירה. צריך עיון באדם המזניח עניניו ומתרשל, עד כמה חייבים. דלאו כל כמיניה להתרשל בשמירת בהמותיו ולגרום טורח לאחרים (מהערות הגרשו"א. ויש לדמות לכאו' למה שאמרו 'אי אתרו בה לא אודהרו בה — ודאי אבידה מדעת היא').

ד. היה בטל ממלאכה; אם שלו מרובה מדמי האבידה — פטור מלהשיב, כאמור לעיל. אין שלו מרובה משל חברו — מטפל בה וכשמחזירה נותן לו בעליה שכרו כפועל הבטל ממלאכתו ומתעסק במלאכה קלה, כמה היה רוצה ליטול להתרפות ממלאכה כבדה שעוסק בה ולעסוק במלאכה קלה כהשבת האבדה.

א. כן פרש"י ותוס' (סח) ורא"ש. והרמב"ם פירש שאין נוטל שכר כלל על פעולת ההשבה, אלא יתנו לו כשיעור שהיה אדם נוטל להיות בטל לגמרי ממלאכה. ורבונו חננאל פירש (וכ"פ הרי"ף בתשובה, וכן נקט הרמב"ן ל:), נוטל כפי שכר מלאכתו בימים שהמלאכה מועטת והפועלים בטלים. כגון זמן שאין בו עבודה, אם יבוא אדם ויאמר לו הנך יושב בטל, קח בתפירת הבגד חצי סלע [תחת סלע שנוטל בתקופה שהמלאכה מצויה] או תשאר בטל היום. ובתורי"ד פירש שאין בעל האבידה נותן לו אלא כסכום שהיה שוכר אדם שיטרח אחר אבידתו.

ב. מי שאינו עוסק במלאכה, לדברי הכל אסור ליטול שכר על פעולתו בהשבת האבידה (רא"ש ועוד).

ג. היו הבעלים שם ולא התנה עמהם והניח מלאכתו והלך וטיפל באבידה — אינו נוטל אלא כפועל בטל לגמרי, שאם היה בטל מסלע ולישב בטל היה נוטל דינר, לא יטול אלא דינר — דאנן סהדי שנוח לו לבעלים בכך (רא"ש).

אם אינו רוצה להיבטל ממלאכתו הרגילה אלא נוח לו לטרוח יותר כדי להרבות שכר — אם יש שם בית דין, יתנה בפניהם ויאמר ראו שאני משתכר כך וכך ואין רצוני ליבטל וליטול שכר מועט, אני אשיב אם תאמרו שאטול שכר ביטול מלאכתי בשלמותו.

א. כן פרש"י ורא"ש. והרי"ד מפרש שבית דין שמים לו כפועל בטל של אותה מלאכה, כמה היה נוטל כדי להיבטל ממלאכה כבדה ולעסוק במלאכה קלה.

ב. בית דין שאמרו — שלשה אנשים מישראל ואפילו הדייטות. ונראה לכאורה שאף על פי שגשים אינן דנות, בנות שומא הן, וכמו שאמרו (בסנהדרין יד:), בפדיון מעשר שאין דמיו ידועים, איש ושתי נשיו [וכן הוכיח משם הר"י בן הרא"ש בשו"ת זכרון יהודה שקרובים כשרים לשומא]. וכן מבואר בהגהות רש"י ריש סנהדרין, שאשה כשרה לשומא. וזה דלא כמובא בשם הגרשו"א זצ"ל בספר 'עלהו לא יבול' ח"ב עמ' רנו. וצ"ע).

אין שם בית דין (וחושש שמא לא יחזיר לו בעל האבידה כל הפסדו) — שלו קודם, ורשאי מן הדין להמנע מלהשיב.

'אפילו פרוטה שלו קודם לממון הרבה של אחרים' (אבנ"ז או"ח ב, יח). 'אעפ"כ יש לו לאדם ליכנס לפניו משורת הדין ולא לדקדק ולומר 'שלי קודם'. ואם מדקדק פורק ממנו עול גמילות חסדים וסוף שיצטרך לבריות. ומ"מ בהפסד מוכיח וברור שלו קודם' (שו"ע הגר"ז עפ"י לשון רש"י להלן לג.).

ע. מה למדים מכפל המלים:

- א. השב תשיב.
- ב. שלח תשלח.
- ג. הוכח תוכיח.
- ד. עזב תעזב.
- ה. הקם תקים.
- ו. מות יומת המכה.
- ז. הכה תכה (בעיר הנדחת).
- ח. השב תשיב (במשכון).
- ט. חבל תחבל.
- י. פתח תפתח.
- יא. נתון תתן.
- יב. העניק תעניק.
- יג. העבט תעביטנו.

א. השב — אפילו מאה פעמים משמע. תשיבם — אפילו לגינתו ולחורבתו [המשתמרים], ואין צריך דעת בעלים.

ב. שלח — אפילו מאה פעמים משמע. תשלח — אפילו לדבר מצוה (כגון שנצרך לציפור לטהר מצורע). ג. הוכח — אפילו מאה פעמים. תוכיח — אפילו תלמיד לרבו.

במסכת ערכין (טז): דרשו מהוכח תוכיח שאם הוכיחו ולא קבל ממנו חוזר ומוכיחו. ואפשר ששם מדובר שמוכיח על אותו דבר עצמו פעמים, ועל כך צריך לימוד מיוחד, ואילו כאן מדובר כשמוכיחו על עבירה אחרת. ולפי"ז נמצא ששני דברים דרשו מ'תוכיח' — שמשמע לעולם ומשמע לכל אדם (רמב"ן).

ד-ה. עזב תעזב; הקם תקים — אפילו בעליו אינם עמו.

[ובמשנה להלן אמרו עזב תעזב — אפילו ארבע וחמש פעמים. ואפשר מ'עזב' לבד משמע].

ו-ז. מות יומת המכה; הכה תכה — שאם אי אתה יכול להמית במיתה הכתובה, אתה רשאי להמית בכל מיתה.

ח-ט. השב תשיב; חבל תחבל — בין אם משכנו ברשות ב"ד, בין ללא רשות [וצריך לימוד לכסות יום ולכסות לילה. וע' להלן קיג].

י. פתח תפתח — גם לעניי עיר אחרת.

יא. נתון תתן — גם כשאינך יכול ליתן מתנה מרובה, תן מתנה מועטת.

יב. העניק תעניק — אפילו לא נתברך הבית בגללו, מעניקין לו. ולראב"ע שחולק — דברה תורה כלשון בני אדם.

יג. העבט תעביטנו — אפילו יש לו ממון ואינו רוצה לאכול ולהתפרנס משלו, תעביטנו ותפרע לאחר מיתה. ולר' שמעון שחולק [וכן דעת חכמים החולקים על רבי יהודה. וכן הלכה. עפ"י כתובות סז; רמב"ם מתנות עניים ז, ט] — דברה תורה כלשון בני אדם.

על דרשת 'פדה תפדה' — ע' בספרי קרח; משך חכמה במדבר יח, טו.

דפים לא — לב

עא. אחד מהשותפים שחילק את הנכסים המשותפים ללא ידיעת שותפו בלא שומת בית דין, האם מה שעשה עשוי?

רב ספרא היתה לו עסקה בשותפות עם איסור. הלך וחילק בפני שנים, בלא דעתו של איסור. בא לפני רבה בר רב הונא (ברי"ף ובריטב"א הגרסה: רבא). אמר לו: הבא שלשה שחלקת בפני שנים, או שנים מהם, או שני עדים אחרים שיעידו שחילקת בפני שלשה — וכמו שמוכח ממשנתנו שאין כח להפקיע ממון בדבר הצריך שומא אלא בשלשה. ואפילו הדיוטות. (גם הדיוטות גמורים שאינם יודעים הלכות כלל. ובלבד שיהיו בקיאים בעניני שומא. עפ"י רמב"ן ושר"ר).

א. הלכה שצריך שלשה. (הו"מ קעו, יח). ומשמע בסוגיא אפילו בדיעבד אין מועיל (ערמב"ן וריטב"א; רמב"ם שלוחין ושותפין ה, ט; שו"ת רשב"ש קפא).

ב. מדובר באופן שיש רשות לאחד מן השותפים לפרק את השותפות לכשירצה, כגון שלא קבעו זמן למשך השותפות וכד' (ערי"ד וריטב"א). וכתב הר"ן שבקרקע אין לאחד השותפים רשות לחלוק בלא בית דין חשוב.

ושותפות במעות — לדעת רש"י רמב"ם ריטב"א ור"ן, רשאי אחד לחלק ללא בית דין כלל, שהרי אין צריך שומא. ולדעת הרי"ד אף בזה צריך להודיענו תחילה או להודיע לבית דין, ובלאו הכי אין חלוקתו חלוקה.

דף לב

עב. מה הדין במקרים דלהלן?

א. מצא פרה ברפת-שאינה-משתמרת או ברשות הרבים.

ב. אמר לו אביו ליטמא והוא כהן, או שאמר לו אל תחזיר אבידה.

א. מצאה ברפת — אין חייב בה. אמר רבא: ברפת שאינה מתעה (את הבהמה לברוח, כגון שפרוצה מכל רוח, או שאין בתוכה מרעה כלל. עפ"י מפרשים) ואפילו אינה משתמרת (שאינה נעולה ואם באה לצאת יוצאת. רש"י). אבל מתעה — חייב בה. לפי לשון אחת אמר רבי יצחק, דוקא בעומדת תוך התחום אבל חוץ לתחום — חייב (וכן נקט הרא"ש). ולפי לשון אחרת, אפילו חוץ לתחום אינו חייב.

ראה את בעליה שמניחה שם לדעת — אינו חייב. (ערמב"ם).

מצאה ברשות הרבים — חייב בה. לפי לשון ראשונה, אפילו תוך התחום. ולפי לשון אחרונה, רק חוץ לתחום חייב.

כתב הרא"ש: זה שאמרו מצאה ברשות הרבים חייב — כשניכר בה שהולכת תועה, שהרי אמרו למעלה שאין חייב בה אלא רצה בדרך לכיוון השדה. והראב"ד כתב ששונה רחוב שהרבים בוקעים בו, שהיא בורחת מאימת הבריות או שמא יקחוה אנשים שאינם הגונים. משא"כ דרך שאין הרבים בוקעים בה.

ב. אמר לו אביו: היטמא, והוא כהן, או שאמר לו אל תחזיר אבידה (גם אם אמר לו עסוק בכבודי עתה ואל תחזיר. ראשונים) — לא ישמע לו. (איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו — כולכם חייבים בכבודי).

א. גם בלאו גרידא ללא עשה — לא ישמע לאביו. ואין אומרים בזה עשה דוחה לא תעשה (עפ"י רשב"א ועוד). והוא הדין באיסורין דרבנן, כבוד שמים עדיף מכבוד ואם ואם, והלא גם האב מצווה באיסור זה. (עפ"י רמב"ם; תרומת הדשן מ. וע' חפץ חיים כלל א, באר מים חיים אות ה; קובץ הערות יבמות — יח,א; הר צבי יבמות ה).

יש אומרים שכיבוד אב ואם באופן שמתעסק בעיקר הכיבוד, כגון ב'שחוט לי' 'בשל לי' [שלא כ'הבא לי גוזלות'], דוחה העשה לא-תעשה גרידא. (ע' ריטב"א; קובץ הערות יג,ב).
ב. לא שמענו שאין דוחים איסורי תורה אלא מורא וכבוד, אבל דבר הכרוך בבזיון אב ואם, [הואיל ועובר עליו בארור מקלה אביו ואמו, אינו נדחה מפני מצוה אחרת. (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ב נ. וכן צדד בקובץ הערות ס' יז,א).

ג. היה עסוק בכבוד אביו ובאה אבידה לידו — אינו נפטר מלהתעסק בה, שאעפ"י שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, הואיל ומוזהר ב'לאו' מלהתעלם, אינו נפטר ממנו. (ע' קובץ הערות ח,ט; חדושי ר' שלמה היימן — כתבים, לו). [ומבואר שבשאר מצוות עשה פטור, הואיל והוא עסוק במצות כבוד אב ואם. ויש שאינם סבורים כן (ע' בשו"ת בנין שלמה ח"ב יו"ד יח; הערות במסכת סוטה מד:).

דפים לב — לג

עג. א. אלו דינים במצוות פריקה וטעינה מבוארים בסוגיא?

ב. האם צער בעלי חיים אסור מדאורייתא? מאי נפקא מינה?

א. הרואה בהמת חברו רוצבת תחת משאה — חייב לעוזרו לפרקה. וכן חייב להטעינה. ואפילו אין בעליו שם (עזב תעזוב; הקם תקים). הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה, אם רצונך לפרוק פרוק — פטור. (עמו. ודוקא בחנם פטור, אבל חייב לפרוק כדי להקל צערה ויכול לקבל על כך שכר — למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא, כדלהלן). ואם היה זקן או חולה — חייב.

כמובא לעיל, כל שבשלו אינו פורק וטוען, כגון זקן ואינו לפי כבודו — אף בשל חברו פטור. יש מי שכתב שאם אין שם מי שיפרוק — חייב לפרוק אפילו אינו לפי כבודו (עפ"י מרדכי).

פריקה — בחנם. טעינה — לדברי חכמים בשכר (שאם לא כן למה נאמר טעינה והלא יש ללמדה בקל וחומר מפריקה), ולדברי רבי שמעון בחנם.